

2. évf. A Kozma F. úrral folytatott és a *Prot.Tud.Szemlében* megjelent vita t. olvasójához. 1870. — 199. l.
 3. évf. Az orthodoxia. 1871. 97, 113. l.
 „ „ A Szentháromság és annak története. 1871. — 129—406. l.

III. Az Egyházi Reform-ban:

1. évf. A ker. vallás, amint azt Krisztus prédikálta. 1871. — 137. l.

IV. A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap-ban:

13. évf. Néhány igénytelen szó a létesítendő egyh. reform egylet érdekében. 1870. 1465. lap.
 15. „ Melyik biztosabb: a történet élő Krisztusa-e vagy az orthodoxia mythususa? 1872. — 833, 865. lap.
 16. „ A sinai codex. 1873. — 395. lap.
 17. „ Egy káldei okmány a vízözönről. 1874. 15, 43, 75, 109. lap.

Önállólag megjelent műveim:

- 1) Az unitárius püspök arcképcsarnoka.
- 2) Szenttörténetek: Unitárius iskolák használatára. Kolozsvár 1864.
- 3) Ugyanennek a 2-ik kiadása. Kolozsvár 1871.
- 4) Templom-szentelési beszéd Siménfalván 1864. Máj. 17. Kolozsvár, 1865. A Marosi G. beszédével együtt.
- 5) A pap az evangéliumnak oltalmazója. Az unitáriusok 3 százados zsinati ünnepélyén Tordán 1868. aug. 31. Kolozsvár. 1866.
- 6) A szentháromság eredetének és kifejlődésének története. Egy bevezető értekezéssel az orthodoxyáról. Pest. 1872.
- 7) Nagy Váradi Disputatio. Előszóval elláttuk és kiadtuk N[agy] Lajossal. Kolozsvár. 1870.
- 8) Az evangéliumi csodák. Tekintettel az ó- és újtestamentumi összes csodákra. Történelmi bírálati tanulmány. Kolozsvár 1875.

KOVÁCS ISTVÁN

A SZABAD IDŐ, MINT AZ ÖNKÉPZÉS LEHETŐSÉGE
 A LELKÉSZ ÉLETÉBEN

I. Az idő, mint Isten ajándéka

1. Minden létezés időtartam, illetve időbeli meghatározottság kérdése. Ha a létezés Istentől van, — már pedig a lét oka Isten —, akkor az idő is Istentől van, mint a létezés egyik összetevője és jellemzője. Klasszikus keresztény szóhasználat: az idő Isten ajándéka.

Amennyiben az élő szervezet esetében az időbeliség egyszerűen csak az időben való létezés értelmében merül fel, mint puszta létezés, akkor *biológiai idő*ről beszélünk. Ez esetben az idő és létezés egybeesik, egy és ugyanaz.

Az idő érték, de nem önmagában, hanem csak akkor, ha tudatos emberi tevékenységünkkel mint lehetőséget értékek létrehozására használjuk. Az időnek ezt a sajátos jellegét jól érzékelteti Jézusnak a talentumok felhasználásáról mondott példázata (Mt 25,14—30; Lk 19,12—27), melyben az időt minősíthetjük a talentumnak, amiről egyszer el kell számolni. A példázatban az idő úgy szemlélhető, mint egyrészt „elásott“, tehát tudatos tevékenység által fel nem használt, nem kamatoztatott talentum, és másrészt úgy is, mint felhasznált, értékesített lehetőség. Első esetben az időnek mint lehetőségnek a biológiai idő szintjén való maradásáról, míg a második esetben az időnek mint felhasznált, értékesített lehetőségnek a megvalósulásáról beszélhetünk.

2. Az emberi létforma esetében az időbeliség problémája nem egyszerűen az időben való létezés értelmében merül fel, mert a puszta létezésén túl adva van az idő, mint külön mozzanat, mint szabad cselekvési tér. Vagyis adva van a lehetőség az időnek mint eljövendő létnek a szabályozására. Az emberi létformára ugyanis épp az a jellemző, hogy a tevékenység nem oldódik fel a létben, a létezésben, hanem a „miként-lét“ hordozójaként a cselekvés számára viszonylag önálló tárggyá lesz. Képletesen szólva, az ember mintegy kilép az időből mint puszta létezésből, és olyan sajátos tartamot hoz létre (emberi vagy társadalmi idő), amely viszonylag rajta kívül létezik, és amelyhez tehát ő maga egyénileg cselekvően viszonyulhat. Míg tehát a biológiai idő esetében az idő és létezés egy és ugyanaz, addig az emberi idő csupán az előbbin túl kezdődik, arra épül rá, s ezáltal strukturálisan is magasabb szintet képvisel az idő feletti rendelkezés meghatározó mozzanatával.¹

Ha a talentumokról szóló példázatból eddig csak az ragadta volna meg a figyelmünket, hogy az „idő-talentum“ elásható vagy felhasználható, és mindenképpen számot kell adni róla, akkor most kézenfekvővé válik a példázat még egy harmadik, jellegzetesen jézusi vonásának felismerése, mégpedig az, hogy Isten ilyen értelemben is *munkatársnak* teremtette (1Kor 3,9), illetve munkatársi viszonyra hívta el az embert. Talentumként, lehetőségként ajándékozta az időt neki azért, hogy az ember, tudatos tevékenységével értékek létrehozására használja fel, s ezáltal mint Isten munkatársa emberi idővé alakítsa azt. Így nyer értelmet az időnek, mint ajándékba kapott lehetőségnek az optimális felhasználásával kapcsolatos jellegzetesen keresztény felfogás.

3. Minden kérdésben, amely az időre vonatkozik, az élet értelmének nagy problémái tükröződnek. Mégis — írja Bertrand Russel —, „az idő bizonyos értelemben — csak hogy ezt könnyebb érezni, mint megfogalmazni — nem lényeges... Az idő inkább gyakorlati, mintsem elméleti szempontból fontos“.²

Gyakorlati szempontból úgy képzelhetjük el az időt, mint egy gombolyagnyi fonalat, amely születésünk pillanatától jussunkká válik.³ A gombolyagról minden cselekvésünkkel lecsavarodik bizonyos mennyiségű fonál. A Teremtőjével munkatársi viszonyra lépő ember tudatos tevékenységének tulajdoníthatóan azonban az „adagok beosztása“, a fonallal való gazdálkodás, rajtunk múlik. Tőlünk függ, hogy mennyit szánunk

önképzésre és mennyit szórakozásra, mennyit sportra és mennyit a barátokra, mennyit a hivatásra és mennyit a családra.

A hasonlatot végiggondolva könnyű belátni, hogy egy emberélet mérlege tulajdonképpen beszámoló arról, hogyan csavarodott le a fonal a gombolyagról. Épp ezért — Pál apostol szép megfogalmazása szerint — bölcsen kell felhasználnunk az időt (Ef 5,9—17), jól értékesítve az ajándékba kapott lehetőséget. Ebben a megközelítésben az is érthetővé válik az unitárius keresztény számára, hogy az idő — mint ajándékba kapott lehetőség — mérhetetlenül többet jelent és értékesebb, mint az angol nyelvterületről átszármazott közmondásbeli pénz⁴, mert benne és általa munkatársának hívott el az Isten. Ezzel az idővel gazdálkodni hivatott emberhez szól ma is Jézus: „Boldog az a szolga, akit ebben a munkában talál ura“ (Mt 24,46).

II. Az idővel való gazdálkodás

1. Midőn az időt olyan „anyagként“ határoztuk meg, amelyet a lehető legjobban kell beosztani és a legbölcsbben felhasználni, felvetődhetik bennünk egy kritikai megjegyzés: hogyan lehet optimálisan felosztani egy olyan mennyiséget, amely tulajdonképpen ismeretlen? Való igaz: a fonal hosszúságát senki nem ismeri; senki sem láthatja előre, mikor tekeredik le teljesen. A biológiai idő szempontjából tehát a bizonytalanság, mint tényező, kétségtelenül szerepet játszik. Csakhogy nem az a fontos, ismerjük-e a rendelkezésünkre álló időnek a teljes mennyiséget vagy sem. Egy dologban bizonyosak lehetünk: míg „pénz dolgában és sok egyéb tekintetben nagy egyenlőtlenségek találhatók ember és ember között, egy tekintetben mindannyian teljesen egyenlők vagyunk: Isten minden nap mindannyiunknak egyenlő összegű idő- valutát ad... Meg kell tanulnunk, hogy hogyan lehet napi 24 órából kijönni.“⁵

E napi 24 órányi idővel való gazdálkodás eredményeként jött létre az a hagyományos és általánosan elfogadott 3×8 -as időfelosztás, amely három egyenlő részre tagolja a mindannyiunknak egyformán rendelkezésére álló napi időegységet. Eszerint naponta rendelkezésünkre áll:

a) Nyolc órányi idő a kötelező tevékenység elvégzésére. Ide szokták sorolni a lét fenntartásához szükséges munkára fordított időt, ezért „munka-idő“-nek is nevezik.

b) Nyolc órányi idő a regenerációt szolgáló alvásra, pihenésre.

c) Nyolc órányi szabad idő. Ide szokták sorolni az ember szükség szerű tevékenységeire (tisztálkodásra, étkezésre, utazásra, stb.), valamint a pusztá létfenntartáson túli igények (művelődés, szórakozás stb.) kielégítésére szolgáló időt.

2. Ennek az időbeosztásnak fogyatékosait könnyű felismerni, ha a gyakorlati életvitel lehetőségei felől közelítünk hozzá. Így például, ha napi munkaidőnk ténylegesen nyolc óra és ugyanannyit fordítunk alvásra is, akkor hamar be kell látnunk, hogy egyáltalán nem marad nyolc óra szabad időnk. Legalábbis abban az értelemben nem, ahogyan általában a szabad időt értelmezni szoktuk. A napi nyolc óra munkaidőn felül „szükség szerűen elvégzendő“ kötelezettségeinkre fordított időt ugyanis nem nevezhetjük szabad időnek. Ahhoz tehát, hogy a napi időegységen belüli tényleges szabad időt megkaphassuk, a napi 24 óránkból, a mun-

kára és alvásra fordított időn felül, még ezt a szükségszerű elfoglaltságokra szánt időt is le kell vonnunk.

A szabad idő tehát a tudatos emberi tevékenység idővel való gazdálkodásának a terméke, s mint ilyen az emberi idő szerves része. Jelenti azt az időt, amely a létfenntartáshoz szükséges munkára és alvásra, valamint egyéb szükségszerű tevékenységre fordított időn túl vagy felül, az alapul vett időegységből megmarad. Ez az idő minden külső kényszertől függetlenül, tetszés szerinti, szabadon megválasztott tevékenységre használható fel.

III. Szabad idő és hivatás

1. Ha az ember nem törekszik arra, hogy hozzá méltó célok és eszmények segítségével értelmet adjon életének; ha nem próbálja meg önmagát a kítűzött célok felé alakítani, akkor életén elkerülhetetlenül úrrá lesz a céltalanságot jelző, s az ember önmegvalósításával ellentétes, valójában önfeladást jelentő, tétlenség és unalom. „Ha az ember csak létezik, de semmit sem tesz, bambán és gondolattalanul bámulja a teret maga körül, akkor jövője is bambává válik. A nemlétezés, a szellemi halál hajlama szokássá és második természetté válik. Úrrá lesz felettünk a munkában vagy a figyelésben, tátongó úrt váj az összefüggő egészben.“⁶

Nem a kimondottan unatkozó, semmi iránt komolyan nem érdeklődő emberek kiürült életéről van szó, „hanem arra a tömegjelenségre figyelmeztünk, amely a modern embert sokszor körülvevő ún. egzisztenciális légüres térben nyilvánul meg. A kifejezés Viktor Frankl-tól származik, aki gyógyászati feladatok megoldása közben vázolta fel az értelemnélküliség érzésétől áthatott ember szindrómáját. Elemzése során — többek között — Einsteinre hivatkozik. A nagy fizikus kijelentette egy alkalommal, hogy „aki életét céltalannak, értelmetlennek érzi, az nemcsak boldogtalan, hanem egyben életképtelen.“⁷ Ezért létében is veszélyeztetettnek kell tekintenünk azt, aki nem tudja, miért él, aki maga körül, de magában is csak az unalom ürességét érzékeli. E tragikus szindróma tünetei azonban nemcsak egyéneken, de közösségeken is jelentkezhetnek.

Mindez, mint az ember önfeladása azt a reális veszélyt is magában hordozza, hogy az ember ezáltal valósággal helyet készít életében a bűnnek. Az üres életbe ugyanis elkerülhetetlenül betelepedik a rossz. Nem hiába tartja úgy a közfelfogás is, hogy az unalom és tétlenség valóságos melegágya a bűnnek, a bűnözésnek.

Az ember kétségtelenül olyan lény, aki csak énjéről és a világról alkotott képzetek segítségével élhet emberhez méltó, istengyermeki életet. Arnold Gehlen és Helmuth Plessner meghatározása szerint, az ember „állásfoglaló lény“⁸, olyan, akinek meg kell találnia élete értelmét és célját. Végső soron azt mondhatjuk, hogy ez a szükséglet s ez a képesség különbözteti meg minden más teremtménytől. Cél és értelem ily módon szorosan egymáshoz tartozik, s mindkettő jellegzetesen emberi tulajdonság.

Életünk megtalált értelmét és célját olyan *eszménynek* tekintjük, amelynek megvalósítására véges földi létünk ideje folyamán kell törekednünk. Az életet ily értelemben is élni kell, mert életünk eszményei-

ről nem mondhatunk le, csak ha életünk kibontakoztatásáról, ha önmagunkról is lemondunk. Az eszmények nem azért vannak, írja Selye János, hogy elérjük őket, hanem, hogy mutassák az utat. Jó, ha van mintaképünk, amelyet tőlünk telhetően követünk. Más szóval: szükségünk van az eszményekre, hogy vezéreljék, sarkallják lépteinket az irányukba történő közeledésre, a tényleges életvitelt és életminőséget jobbitó gyakorlati erőfeszítések árán. Ebből is érzékelhető, hogy eszmény és életmód között szoros összefüggés állapítható meg.

Az eszménynek élő, illetve irányába törő ember, a mindennapi életben is számos formában objektiválódik. Itt alakítja ki ugyanis világát, közvetlen környezetét, mégpedig az eszményeiben megfogalmazott célokra irányuló törekvésben, s ezzel önmagát is eszményei irányába formálja. Az élet minősége, ami értékkritériumokkal írható le, csak a mindennapiság ismerete által válik igazán érthetővé. A „mindennapi élet” — mint kategória — a közvetlen környezetre vonatkozik ugyan, de egyben az eszményi felé is átmenetet biztosít és jelent! Így lesz tulajdonképpen „a mindennapi élet a nem mindennapi előiskolája”.⁹

2. Az eszmény és életmód viszonyát vizsgálva arra a következtetésre jutunk, hogy közöttük nemcsak összefüggés állapítható meg, de az előbbi minőség eltolódást hoz létre az utóbbi javára. Az eszménynek élő ember, hivatást betöltő, *elkötelezett ember*, s ez életmódjában, a mindennapi élet minőségében is tükröződik.

A szabad idő helyes felhasználása nem választható el a hivatástól, sőt csak a hivatás függvényében képzelhető el, illetve valósítható meg. Az eszmény szolgálatába állított, a hivatás vállalására elkötelezett élet a szabad idővel való gazdálkodást is meghatározza. Lehetővé teszi minden erőforrás alárendelését a kitűzött célnak, s a belső fegyelem kialakításával biztosítja, hogy az időt sikerüljön a kitűzött céllal összhangban felhasználni. Megfigyelhető, hogy mindazok, akik megtalálták hivatásukat, szinte minden percüket képesek annak munkálására fordítani. Különbösen egészen természetes, hogy ami a legfontosabb számunkra, amire a legtöbbet gondolunk, arra fordítjuk a legtöbb időt és erőt is. Ahol a kincsöd ott a szíved is. (Mt 6,21) És amit szeretünk, arra időnk is van mindig, mert Max Picard szép gondolatával szólva: A szeretet és az idő összetartozik. A szerető ember megáll a másik ember és a dolgok előtt, időt szán rájuk — és ez a szeretet.

A szabad idő fogalma nem a pihenés vagy a szórakozás fogalmával rokon; mindkettőtől különbözik, amint azt már Arisztotelész is hangsúlyozta.¹⁰ A szabad idő önmagában semmitmondó. Problémáját az eszme, az elgondolás, a törekvés és a szeretet teszi érthetővé, mert az időt csak az ragadja meg, csak az tölti be tartalommal, ami érték. Ezért marad a szabad idővel történő mindenféle gazdálkodás reménytelen és meddő kísérlet, ha nem hatja át és nem fogja egybe egy határozott célkitűzés irányába terelő vezérelv, eszme. Enélkül az emberélet maga is csak szánalmasan szétfolyó időtartam, eltékoztolt talentum.

IV. Önképzés a szabad időben

1. Életünk eredményessége attól függ, hogy mennyire tudjuk megragadni, beosztással és pontossággal kihasználni a magunk idejét. Mennyire tudunk a szükséges cselekvéssel maradandót, az elkövetkező időszakokban is hasznosíthatót létrehozni.

Láttuk, hogy a szabad idő helyes felhasználása elválaszthatatlan életünk céljától, hivatásunktól. Ha a lelkeszi szolgálatra való felkészülést, magát a lelkeszi munka végzését nem pusztán a „kenyérkérdés megoldásának“, hanem hivatásunknak tekintjük, akkor ez kétségtelenül meghatározza szabad időnk, illetve azzal történő gazdálkodásunkat. A szabad időben ugyanis ki kell fejlesztenünk azokat a képességeket és erényeket, amelyek úgy a közéletben, mint a hivatásban való helytállásunkat biztosítják. Így lesz szabad időnk a legjobb emberi és lelkeszi képességeinknek a kifejlesztésére és gyakorlására szolgáló idő. Az eszmények síkján ez azt jelenti, hogy az állandó önképzést, az önmegvalósítást sarkalló célokat tartjuk a lelkeszi élethez és hivatáshoz méltónak.

2. A közmondás úgy tartja: „A jó pap holtig tanul“. E bölcs szentenciát pontosítva azt kell mondanunk, hogy csak az lehet jó lelkész, aki holtáig tanul. Önképzésünk nem öncélú növekedést jelent, hanem a lelkeszi hivatást célozza, a lelkeszi életre és szolgálatra való legteljesebb felkészülésünket szolgálja. Bár önképzésünk egy nagyon is határozott célra irányul, óvakodnunk kell attól, hogy növekedésünk egyoldalú legyen. Mint minden hivatást megélt embert, bennünket is fenyeget az ún. szakbarbárrá válás veszélye. Elkerülése érdekében legyen gondunk arra, hogy az önképzésre fordított szabad idő a lehetőségekhez mérten egyenlő mértékben használódjon fel a test, az akarat, az érzelem és az értelem síkján történő harmónikus növekedésünkre. Kétségtelen, az ember műveltségének, a lelkész hivatott voltának éppen az a mutatója, hogyan tudja önmaga legjobb képességeinek kibontakoztatására és gyakorlására felhasználni a szabad időt.¹¹

3. Életünk céljának az ismeretében, értéksorrendet kialakító szándékkal és célkitűzéssel kell értékeljünk feladatainkat és lehetőségeinket. A fontossági sorrend alapján aztán megfelelő módon válogatva alakíthatjuk napirendünket, illetve távlati terveinket.

Az állandó jellegű önképző tevékenység elfoglaltságai — olvasás, nyelvtudás, könyvtári munka stb. — mellett adódhatnak különféle alkalmi elfoglaltságok is. Egy-egy tévé vagy rádió műsorszám, színház, opera, koncert, mozi, kirándulás, baráti találkozó. Ezek önmagukban mind hasznosak vagy szükségesek lehetnek, de csak akkor, ha „van rájuk időnk“. A szabad idővel való gazdálkodás alapfeltétele mindig a tervszerű jó időbeosztás. Aki tudja, hogy mit akar, akinek megvan a megfelelő napirendje, az sokkal többet tud elvégezni, többre jut idejéből, mint annak, aki mindig ide-oda kapkod. Ha a különféle lehetőségeket, az értéksorrend szem előtt tartásával, úgy osztjuk el, hogy a megteremtő programok mellett pihentetőbbek is helyet kapjanak, akkor nemcsak sokmindenre jut majd időnk, de a kimerüléstől is megóvjuk magunkat. Ez utóbbit gyakran már a témaváltoztatás maga is biztosítja.

Szükségszerűen elvégzendő feladataink naponta sok értékes percet vesznek el szabad időnk. Egy kis találékonysággal mégis sokszor kifoghatunk rajtuk. Utazás alatt, hivatalban, orvosi rendelőben való várakozás közben például olvashatunk; étkezés közben felhasználhatunk „üresjáratban“ eltelő percek az embertársi kapcsolatok meghitté tételére; tisztálkodás közben rádióműsort hallgathatunk stb. Szervezetünk

sem igényli mindig a nyolc órányi alvást vagy pihenést, batran „lefaraghatunk“ belőle, hasznosabb tevékenységre.

4. Jó, ha határidő-naplót vezetünk, amelybe előre bejegyezzük teendőinket. Így tervszerűen beoszthatjuk az előttünk álló feladatokat és megakadályozhatjuk, hogy az össze-vissza kapkodás feleméssze időnket. Manapság ez a kísértés legalább olyan valóságos, mint a lustaságé. A modern élet olyan izgatott, hogy gondos tervezés nélkül könnyen céltalan ide-oda szaladgálássá fajul. Szabad időnk könnyen elpazarolható lustasággal, de még könnyebben úgy, hogy állandóan foglalatostkodunk valamivel és mégsem jutunk semmire. A naptár kitűnő eszköz ahhoz, hogy az ember saját magát ellenőrizze, és elkerülje a túlsúfolt programot. Segítségével tervet készíthetünk a következő hétre. Miután kötelezettségeink az őket megillető helyre kerültek, meg kell tanulnunk, hogy rendszeren teljesítsük is őket, tekintet nélkül pillanatnyi érzéseinkre és hangulatunkra. A távlati tervek készítése mellett fontos az egyes napok beosztása, megtervezése is, mert itt is érvényes az, hogy „aki hú a kevesen, a sokan is hú az“! (Lk. 16,10)¹².

A szabad idő optimális felhasználásának megszervezése érdekében ajánlott „segédeszközökkel“ kapcsolatosan gyakran felmerülnek ellenvetések is. Mégis azt kell mondanunk, hogy használatuk hasznosnak bizonyul, különösen „kezdők“ számára, egészen addig, amíg megszokjuk a rendet és a célravezető pontosságot. S csupán rövid ideig van szükség erőfeszítésekre — írja a „tanuló derekasságáról“ szóló előadásában Fichte —, attól kezdve minden magától megy; a legnagyobb szerencse ugyanis az, hogy a rendszeres tevékenységhez éppannyira, sőt könnyebben hozzászoktunk, mint a restséghez; s ha tartósan valamilyen foglalatossággal töltöttünk egy időszakot, akkor a továbbiakban már nem is tudunk elfoglaltság nélkül élni.¹³

5: a) Arra kell törekednünk, hogy lehetőleg erős, egészséges, munkabíró és edzett legyen a testünk. A testi egészség, a jó erőnlét, jó hatással van a szellemi életre is. A rendszeres testedzés szervezetünk mozgásigényének kielégítése mellett növeli munkabírásunkat, kitartásra és fegyelemre nevel. A sportnak ezen kettős hasznát úgy Isten, mint az ember szolgálatában hasznosíthatjuk. Válasszunk lehetőleg hivatásunkhoz is illő sportot, és azt űzzük rendszeresen, nem csupán nézőként rajongva érte a lelátókon, de semmi esetre sem versenysportolói szinten.

b) Az ember társas lény. Egymásra utalt. Szánalomra méltó az, akinek nincs társa, igaz barátja. Az önképzés szempontjából ápolnunk kell minden hivatásunk megélését és növekedésünk kibontakozását is előmozdító emberi kapcsolatot. A jóbaráttal folytatott meghitt beszélgetés — csak az önképzés szempontjából nézve is — gyakran felér egy jó könyv elolvasásával (Lin Yutang). Emberi kapcsolataink arra is alkalmat szolgáltatnak, hogy mi magunk is cselekedjük a jót felebarátainkkal „amíg időnk van“. Az önképzés, a gyakorlat e téren sem árt. Ne feledjük: emberszolgálatunk minden megnyilvánulása, keresztény hitünkéről és életünkéről tett tanúbizonyosság is egyben. A legbeszédesebb és a legszavahihetőbb az emberek számára.

Sajnos, vannak „méltatlan barátok“, könnyelmű és léha társaságok is. Pál apostol figyelmeztetése ma is megszívlelendő: Jó erkölcsöt meg-

rontanak gonosz társaságok (1Kor 15,33). Szabad időnk drága perceit kár az ilyenre pazarolni.

c) A szellemi, lelki élet hatalmas, egy ember számára ma már átfoghatatlan területe, rendkívül tág fogalom. Röviden: a jó *könyv* ma is a legjobb barát. Jó, ha sokat olvasunk, de nem mindegy, hogy mit. Jó dolog bejáratosnak lenni egy-egy gazdag könyvtárba. Ezekből az egyik a miénk is lehet. Szeretnünk kell a könyvet, s akkor mindig és minden körülmények között lesz időnk olvasni is. Enélkül jó hivatalnokok lehetünk talán, de igazi lelkészek soha.

A színház, televízió, rádió, hangverseny és különféle művészetek: mind-mind hasznunkra lehetnek önképzésünk szolgálatában, feltéve, ha megfelelően tudunk válogatni a reánk zúduló „információ-áradatban“.

Megszívlelendő figyelmeztetés: Ne hidd, hogy azért, mert a világban élsz, úgy lubickolhatsz benne, mint a hal a vízben. Ne hidd, hogy azért, mert a világ a rádión és televízión keresztül behatol otthonodba, fel vagy hatalmazva arra, hogy minden műsort meghallgass és minden tévéadást végignézz! (Chiara Lubich).

Keressük ezen a területen is mindig azt, ami igaz, jó és hasznos. Ami növekedésünket szolgálja.

d) Hitéletünk tekintetében kizárólag három szempontot érintünk, néhány utalás erejéig mindössze.

— *Ima, imádkozás.* Jézus hívása nekünk is szól: Jöjjetek velem külön egy csendes helyre és pihenjete meg küssé. (Mk 6,31). Reggeli és esti imádság — legalább erre legyen csendem, „belső szobám“ mindig.

— *Biblia.* Vizsgáljátok az Írásokat (Jn 5,39), mert mindazt, amit valaha megírtak, okulásunkra írták (Róm. 15,4). A Szentírás lelki növekedésünk, hitéletünk és önképzésünk kézikönyve. Ismerete elengedhetetlen követelmény. Gyakori és rendszeres olvasása, figyelmes tanulmányozása több mint kötelesség minden lelkész számára.

— *Egyházi beszéd.* Prédikáló egyház vagyunk. Istentiszteletünk és lelkészi tevékenységünk középpontjában a prédikáció áll. Hirdetnünk kell az evangéliumot alkalmas és alkalmatlan időben egyaránt. (2Tim 4,2). Lásd el a prédikátor munkáját, teljesítsd szolgálatodat! (2Tim 4,5/b) — szól nekünk is a küldetésünk legbenső lényegét érintő parancs. Gondolunk-e arra, hogy mennyi időt fordít egy zongora- vagy hegedűművész a felkészülésre egy-egy fellépés, előadás előtt? Mennyi időt szentel naponta az elméleti felkészülésre és mennyit „gyakorol“ verseny előtt egy élvonalbeli sakkozó, egy nemzetközi nagymester? Egyetlen hivatásának élő lelkész sem kerülheti meg a kérdést: naponta mennyi időt fordítok önképzésre, hogy híven teljesítem szolgálatomat? Naponta hány percet áldozunk szabad időnkéből arra, hogy prédikációnk, lelkészi szolgálatunk megfeleljen a kor követelményeinek?

e) Napjaink divatos fogalma a hobby. Jelentése: hóbort, vesszőparipa; szenvedély, kedvtelés, játék. Az ember — ideáljaihoz közel álló — „szabad idő világot“ (Henri Lefebvre) teremtő hajlamának, igényének a szülőtte. A szabad idő világával kapcsolatosan, mi inkább a „kedvtelés — játék“ jelentést kívánjuk hangsúlyozni. Így is sok mindenre kiterjeszhető fogalom, amely felöleli ártatlan kedvteléseink és játékaink egész sorát, a természetjárás szeretetétől a kertészkedésig, a bélyeg-

vagy hanglemezgyűjtés kedvtelésétől a barkácsolásig, a horgászástól a különféle társasjátékokig.

Szabad idő világunk ezen kedvteléseit, játékeit, ha általában közvetett módon is, hasznára lehetnek önképzésünknek. Hozzájárulhatnak szépérzékünk, ügyességünk fejlesztéséhez, vagy egyszerűen csak „kikapcsolódásunk“, pihenésünk és felüdülésünk szolgálatába állíthatók. Mondhatjuk azt is, hogy amíg megmaradnak a kedvtelés és játék szinten és szerepkörben, addig szabad időnk nemes és művelt emberhez méltó felhasználását biztosítják. Szabad időnk, önképzésünk és hivatásunk számára akkor jelentenek komoly veszélyt, ha szenvedéllyé vagy hóbortttá fajulnak s rabjaikká leszünk. Ha a munkában bátorságra és kitartásra van szükség, akkor a szabad idő fokozott józanságot és bölcsességet kíván.¹⁴

A szabad idő optimális, önképzésünk érdekében történő felhasználása terén nincs és nem is lehet mindenki számára érvényes megoldást nyújtó „sablon“. Nekünk magunknak kell a kielégítő megoldást, a legcélravezetőbb módszert, a legjobb eljárást megtalálnunk. Egyedül mi bírkózhatunk meg az egyéniségünkkel és hivatástudatunkkal leginkább összhangban levő megoldások megtalálásának nehézségeivel. Ezt senki nem végezheti el helyettünk. Vállalkozásunkban azért mégsem vagyunk pusztán csak önmagunkra utalva. Mindig voltak, ma is vannak a szabad időt méltó módon felhasználó, tartalmas emberi életek. Ezek számunkra is követendő példát kínálnak. Ami e téren is a legfontosabb, azt egyetemes érvényteléssel így fogalmazhatjuk meg: „Ne hagyj Uram, megülednem, / Sem eszmében, sem kényelemben. / Ne tűrj megállni az ostoba van-nál, / S nem vágyini többre kis mái magamnál.“ (Sik S.).

JEGYZETEK

¹ Vö. Sztranyicki Gábor: Determinizmus és emberi lét. Bukarest, 1970. 59—62.

² Bertrand Russel: Miszticizmus és logika. Bp, 1976. 36—37.

³ Mircea Malița hasonlata. Vö. Mircea Malița: A szürke arany. Cluj-Napoca, 1976. 113.

⁴ „Az idő pénz!“

⁵ G. Robinson — S. Winward: Keresztény életvitel. 36.

⁶ J. G. Fichte: Az erkölcsstan rendszere. Bp, 1976. 530.

⁷ Gáll Ernő: Pandora visszatérése. Bukarest, 1979. 227.

⁸ Gáll E.: i. m. 218.

⁹ Vö. Heller Ágnes: A mindennapi élet. Bp, 1970. 22.

¹⁰ Arisztotelész: Politika. (2. kiadás). Bp, 1984. 315.: „...hiszen akkor szükségképpen a szórakozásnak kellene lennie életünk céljának.“

¹¹ Arisztotelész: i. m. 37.

¹² Vö. Robinson—S. Winward: i. m. 36.

¹³ J. G. Fichte: i. m. 531.

¹⁴ Arisztotelész: i. m. 305.

A KOLOZSVÁRI UNITÁRIUS TEMPLOM ORGONÁJÁNAK TÖRTÉNETE

A kolozsvári unitárius egyházközség 1792—96 között épített templomában kezdetben nem volt orgona. Az 1796-os presbiteri jegyzőkönyv említi először, hogy a december 4-i közönséges Ecclesia gyűlés orgona építését és ennek érdekében gyűjtés indítását határozta el: „6-szor végeztetett: Hogy Orgonát is csináltasson az Ecclesia, melynek csináltatására való költség iránt, hogy az atyafiakat megkeressék választottak Gyergyai Mihály és Késmárki Péter atyánkfiai“.¹ A munka megrendelése azonban elhúzódhatott, mert 1803-ban Lázár István püspök újból felveti az orgonaépítés kérdését, melynek következtében azt „a tiszteletes Unitária Ecclesia... a maga közönséges gyűlésében tökéletesen megállította és meghatározta“.² Így kerülhetett sor 1804. április 26-án a szerződés megkötésére a „Kolozsvári Unitaria Nemes Ekklésia Reprezentansai, másfelől pedig Nemes Meggyes Székben Berethalomban lakó Orgonatsináló Metz Sámuel Úr“ között. A szerződő felek 11 pontban rögzítették feltételeiket, s ez a szerződés igen értékes forrás a később többszörösen átépített orgonáról. „Az Orgonában legyenek a következő tíz Mutatiók: úgymint 1) Nyoltz Schukos hosszúságú Principal tizenkét Lotos próbájú önből való 2) Négy Schukos hosszúságú Principal Octava... 3) Két Schukos hosszúságú Super Octava 4) Három Schukos hosszúságú Quinta 5) Négyes Mixtura, melynek nagyobb sípja egy Schuk hosszúságú... 6) Két Schukos hosszúságú Waldfléta hasonlólag... önből. Továbbá fából: 7) Nyoltz Schukos hosszúságú Flétravér és 8) ugyan akkora hosszúságú nagy Fléta 9) Négy Schuk hosszúságú Kis Fléta 10) Tizenhat Schukos hosszúságú Sub Basszus; Melyekhez járulnak 11) a Tremulát és 12) Dobot játszó mellékes két vonások.“³

A szerződés következő pontjaiból megtudjuk, hogy két később beépítendő regiszterre is gondoltak, ezért az orgonát már kezdetben úgy építették, hogy „a Corpusnak megbontása nélkül lehessen azon helyekre sípokat tétetni bé“, majd meghatározzák, hogy a „Klavier egész és nem Contract Basszus szerint rendeztessék“. A szerződés említi még két ékfűvő beépítését, az orgonaszekrény két részre való osztását, középen a játszóasztallal, valamint „hogy az orgonához megkívántató minden Fa-Materiálék jó szárazok és illendő erősségűek legyenek.“ Átadási határidő 1806 pünköstje, három esztendő jótállási idővel. Megtudjuk továbbá, hogy az orgona készítése és felállítása 1500 Rhfrt-ba kerül és „ezen summából most előre tromf pénzül... 50 azaz Ötven Német forintokat“ fizetnek.

Sajnos Metz nem tudta beváltani a szerződésben vállalt kötelezettségét. Egészségügyi és anyagi problémákra hivatkozva egyre késleltette a szállítást, s a hangszer az 1806. augusztus végén Pictor Posoni György mesterrel kötött szerződésben még mindig csak mint „készülőben lévő